

BÓLYAI FARKAS ISMERETLEN LEVÉLE.

A sárospataki főiskola kéziratára őrzi Bólyai Farkas egyik sajátkezű levelét, (2874. sz.) amelyet Raykához (valószínűleg Warga Lajosné Rayka Teréz atyjához) intézett. Megemlékezik benne kályhaterveiről (melyeknek részletes ismertetését említi Koncz József is a marosvásárhelyi kollégium történetében)¹ s a Teleki-könyvtárra vonatkozó terveiről. Bennünket főleg azok a sorai érdekelnek, amelyekben a magyar kutató nehéz helyzetéről szól a világhírű tudós — annak, szerinte, kemény munkával kell megszereznie a Miatyánkban lévő kenyeret is. A levél így hangzik:

Kedves Rayka Úr!

Igenszíves köszönettel küldöm a' Dietrich Ur 'tiz Rhf 30 x rját, az Etnnyshausen' Physicájával együtt: a' pléh is jó, 's a' könyv is sokat ér, csak kár, hogy sok helyt szem rontó a' nyomtatása — engedjen meg, hogy eddig nem küldöttem el; nyughatalanul kértem sokakat meg, hogy a' bizalmas alkalmat tudtomra adják, de edjet sem adtak tudtomra; 's most is Brandecker Úrnak gondoltam által adni, hogy bizonyos alkalommal küldje meg.

A' Nisch kemencéjét már tudom: Baktsi éppen tölle hozta el Kömeszjébe azokat, melyek az Immanuel Stendel' Ofen u. d. gl. Lager in Eszlingen-ben találtattnak; még 1836-beli; ott minden egyéb is van lerajzolva, Kugelhofsütő, faggyu pusztító, ide való pléhtartók, mósár etc. — Azok között a' ditsért kemence is, melyet ha megérdemelné, leírnék — ha kívánja, a' rajzokat is elküldöm; de a' belsője nincs meg, azt tudom Baktsitól 's Brandeckertől — Nisch onnan csak hozatott edj párt, 's el is adta Disznódra — a munka csinos, azt mondja Brandecker —

Azt hallom, hogy 'a 'Sidó már több mása czukort készített, mely nemcsak külömbb a 'Jósikáénál, hanem a nád méztől se jóságára, se külsőjére nézve meg nem különböztethető 's azt mondják, hogy ő nem nyomja ki a' répát, csak vízzel vonja ki.

Megvallom, a' mint megörvendettem volt, hogy az Urnak bizonyos kenyere van; olyan kedvetlenül olvastam a' Jenei szavai foganatját; nekünk szegény legényekül a Mi atyánkban kértt mindennapi kenyeret csak valami-féle napszámmal lehet megszerezni, az nálunk csak Ideálnak maradván, hogy szenvedély szerinti munkánkat megfizessék, tehát csak az a' kérdés, hogy több időkre kösse-e le magát bizonyosért, vagy bizonytalanságban képzelt szabadon várja naponként az újabb rövid köteleket? Ezen apró függések, mint a szunyogok, balhák alkalmasabbak edj szembe álló ellenségnél — 'S a' nem vásárra dolgozónak bece itt mikor lessz 's ki fizetheti s fizeti meg? — s akármely tüzsárnyakat is a' végin a' földre lehúzó mindennapi gondok, a' szabadság arany egében is elfárasztanak.

Ujra fel ébredt bennem a' régi álmom a' Teleki Thecára nézve: semmi alkalmat el nem mulatok ezen mind a' Hazára, mind a' Kollegyomra,

¹ Ezek részletes kidolgozása elveszett.

Cancelláriára nézve nagyhasznú, 's szép és jó következésű tervre —; mi sikere lesz, nem tudom.

Vagyok boldogulását szívesen ohajtva

M Vásárhely 1840.

D. 5ta Junii

barátja

Bólyai Farkas.

U. I. Nisch járt Robsbergen; azt kívánva, hogy öntsék ki a' kemencét 's engedjenek Privilegiumot neki: de azok azt kívánták, hogy tegyen le 2000 Rhfot; melyet ő nem tehetvén, husz praenumenanst kívántak a kiöntésre.

Közli: GULYÁS JÓZSEF.

BERTHA SÁNDOR LEVELE GYULAI PÁLHOZ.

Az alább közölt rövid levélkét különös véletlen juttatta kezembe. Egy bélyeggyűjtő ismerősöm akadt reá kiselejtezett dolgai között s olvasván a francia zárt levelezőlapon a címzett, Gyulai Pál nevét, nekem ajándékozta, Gyulai hűséges tanítványának. Irodalomtörténeti jelentősége e levélkének alig van, de irójának, és még inkább Gyulai Pálnak egyénisége miatt mégis reászolgál a közlésre. Így hangzik:

Paris 1893 Mart 18^{án}

223 rue de fbg.¹ St. Honoré

Kedves Barátom,

Még egyszer kérem, ne hagyja örökösen fiókjában szerencsétlen cikket. Már húsz hónapja hogy várok vele. Ez elég kibőtölésnek.

Nagyon meg vagyok zavarodva ma reggel: Ferry meghalt, s ő nekem igen jó emberem volt, már 27 év óta ismertem. Ő adta elő *Mátyás királyomat!* Reményem, az Ön egészsége helyreállt. Én valahogy megvolnék. Öleli igaz híve

Sándor.

A levél kézírásában rögtön ráismertem a Párizsban élt magyar író és zeneszerző Bertha Sándor jellemző, nőies kezevonására, de rávezetett volna a *Mátyás király* előadására tett célzás is: a *Mathias Corvin*, Bertha Sándor drámája ugyanis 1883. jún. 18-án valóban színre került a párizsi Opéra Comique-ban, mégpedig, amint éppen ez a levél bizonyítja, Jules Ferry pártfogása következtében. (Ferry annak a kornak egyik legkiválóbb francia államférfia volt, ismételten miniszterelnök, s akkor, 1893-ban, a szenátus elnöke. A németiség iránt érzett rokonszenve nálunk is népszerűvé tette.) Gyulai súlyos betegségére — 1892/93 telén — magunk is emlékszünk.

Talán nem lesz érdektelen, ha hozzáteszem, hogy a levelet hiába írta Bertha Sándor: Gyulai mégsem adta ki a cikket — legalább a Budapesti Szemlében 1893-tól kezdve jó pár évig nincs Berthától cikk.

CSÁSZÁR ELEMÉR.

¹ Faubourg.